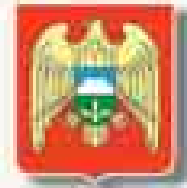




ЗАМАН



Газета издається на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: zamankbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ТЮЗЮНЛЕЙ ЭФИР

Юрий Коков «Россия-1» (КБР) каналга Къабарты-Малкъарга жашагъанланы сорууларына жууапла бергенди

Тюнене Юрий Коков «Россия-1» (КБР) каналда тюзюнлей эфирни кезиунде Къабарты-Малкъарда жашагъанланы сорууларына жууапла бергенди. Республиканы Башчысына алгъадан жазылып эмда телебериуню кезиунде да КъМР-ни социальный эмда экономика айныууну баш магъаналы проблемалары бла байламлы болгъан 700-ден артыкъ соруу тюзгенди.

Ачыкъ ушакъны кезиунде билим бериуню модернизациялауну, медицина жумушларына кетюрюуню, аграрный секторгъа, промышленностьха кыралны жанындан болушлукъ бериуню, транспорт инфраструктураны игилендириуню, кеп сабийли ююрлени, инвалидлени, льготалары болгъан башха гражданданы жашау юйле бла жалчытыуну амаллары бла



онглары сюзюлгендиле.

КъМР-ни Башчысы къуллугъуна салыннгандан бери (2015 жылда 9 октябрьде бир жыл болгъанды) этилиннген ишни эсеплерин чыгъара, республиканы оноучусу быллай шартла келтиргенди: 2014 жылны керюмдюлерине кере, битеулю регион продуктну ёлчеми 106,3

процентге ёсгенди. 2015 жылны 9 айына промышленность производствону индекси 106,2 процент болгъанды. Эл мюлк продукцияны ёлчеми 26,5 миллиардха неда 108,3 процентге жетгенди. Къурулушда тамамланган ишлени ёлчеми 114,6 процентни тутады.

Жылны башындан бери жа-

шау журтладан 234,6 минг квадрат метри ишленнгенди, ол а 2014 жылны январь-сентябрь айларындан эсе 18,6 процентге асламды. Битеу бюджетлеге налогладан, сборладан, борчлу халда теленнген башха ахчадан тюзген файдала 14,4 процентге кёбейгендиле.

Республиканы кырал власть

органларыны системасында да тюрлениуле болгъандыла. Жангы Парламент айырылгъанды, аны къаууму 65 процентге жангыртылгъанды. Аны бла бирге уа бир бирни сынаууна юйрениуню, алгъыннгы ахшы амалланы хайырланыуну сакъларгъа къолдан келгенди. Толтуруучу властыны бла жер-жерли самоуправленианы органларында да болгъандыла тюрлениуле. Правительствоу структурасы кысхартылгъанды. Бирча борчланы бла жумушлары кыатлап тургъан структурала кетерилгендиле.

КъМР-ни Башчысы Юрий Коков бла «Тюзюнлей эфир» телебериуню къараучула республиканы телеканалларында керлюкдюле.

**КъМР-ни Башчысыны бла
Правительствоусуну
пресс-службасы.**

СЕМИНАР-КЕНГЕШ

Грозныйде миллетле аралы халланы сюзгендиле



28 октябрьде Грозныйде Россей Федерацияны Президентини буйругъун толтурууну чеклеринде Шимал-Кавказ федерал округну полпредини башчылыгында миллетле аралы халла ючюн жууаплы болгъан къуллукъчуланы къатышыулары бла семинар-кенгеш бардырылгъанды.

Анда РФ-ни субъектлерини толтуруучу власть органларыны Къырал миллет политиканы 2025 жылгъа дери жарашдырылгъан стратегиясын жашауда бардырыу жаны бла борчлары эмда жумушлары сюзюлгендиле. Къабарты-Малкъардан ары КъМР-ни Правительствоусуну Председателини

орунбасары **Владимир Битоков** бла КъМР-ни Граждан обществову институтлары бла байламлыкъла къурау эмда миллетлени ишлери жаны бла управлениясыны таматасы **Анзор Курашинов** баргъандыла.

Кенгешге Миллетлени ишлери жаны бла федерал агентствону

таматасы **Игорь Баринев**, Чечен Республиканы башчысы **Рамзан Кадыров**, полпредни аппаратыны эмда ич политика бла миллетле аралы халла ючюн жууаплы болгъан регион ведомстволаны къуллукъчулары, РАН-ны илму-излем институтларыны алимлери, жамауат ишге тири къатышханла, басма органланы редакторлары, Шёндюгю кавказ политиканы «Кавказ» арасыны келечилери къатышхандыла.

Ахыры 2-чи бетдеди.

КЪУЛИЙЛАНЫ Къайсын туугъанлы - 98 жыл

**Салават САГИТОВ,**

Башкъортостанны премьер-министрини орунбасары

Поэт бла ушакъ

Келдим санга, Поэт.

Кечерсе, сагышдан
Мен бёлгеним ючюн.
Асыл бу арбазда.Санга «Салам!»
Алып келдим да Мустайдан.
Сенича, ол бизге жууукъ –
Арабызда.

Келдим санга, Поэт.

Чегем шах тарына
Мында хар тау бийик,
Хар ташда – билимлик!
Мында жаздынг, Поэт.Алдың дерсле жырынга:
Жерден да – суймеклик,
Халкъдан да – ёхтемлик!

Келдим санга, Поэт.

Сёз айтыргъа излей –

Ётюр таулу халкъны

Жашы, кызы бирге,
Журтха, адет-төрелеге
Кертичилей,Кязим айтхан жолну бара –
Биригирле!
Келдим санга, Поэт.Мен буюкъгъанчама...
Сезгенча бу чакъда,
Сен бюгюн да халкъгъа
Жаза тургъанчасы.Бир ёмюрлюк жырла:
Салаутла таугъа, журтха,
Таулу аналагъа!..**БЕППАЙЛАНЫ Муталип**
кёчюргенди.

*Къулийланы Къайсыннга аталгъан материалланы
4 - 5-чи бетледе окъугъуз.*

Туугъан жерини топурагъы, ташы

Тамбла акыйлман поэт, халкыбызны ёхтеми Къулийланы Къайсын туугъанлы 98 жыл болады. Биз аны жарыкъ сыфатын, миллетибизге къанат къакъдыргъан фохмусун, бай чыгъармачылыгын кез инжибизча сакълагъанлай турабыз. Къыйын кюнбюзде назмуларын алып окъусакъ, соруларыбызга жууапла таба, закийлигине тюшонгенлей келебиз.

РСФСР-ни, СССР-ни Къырал саугъаларыны, Ленин атлы саугъаны лауреаты, Къабарты-Малкъарны халкъ поэти Къулийланы Къайсын чыгъармачылыгында Ата журтуна

махтау сала, жыр айта жашагъанды. Ёлюмсюз тизгинлери кишиликини, огурулулукъну, адамлыкъны дерслеридиле. Жазгъанларыны кючлери уа, миллетлени бирикдирип, шу ёхлукъга, жарыкълыкъга учундурадыла.

Дунияда атлары айтылгъан адамла да Къайсынны хурметлеп, анга тау тѣппеледен да бийик сый бергендиле, аны бетинден битеу Малкъарны, таулу миллетни да ариу кѣргендиле. Закийни ёлюмсюз жарыгында, ол намысха тийишли бола жашагъан а бизге барыбызга да айтып-айтмазча уллу насыпды.



ТАНСЫКЪЛАУ

«Тауладан иги жаланда таулу Къайсынды!»

Халкъ таркъаймайды, жашауно юзюлмегени да анданды. Къыйын кюнбюзде къалкъан болуп сюелген, къууанчында тепсей, жырлай билген, къартлагъа таянчакъ бола, жашлыкъны кѣллендире келген сайланган адамлары болады миллетни. Ол аланы атларын, жетишимлерин, сыфатларын да ёмюрле узагъындан бери кесини таурухларында, жомакъларында айта келеди, аланы огурулу ишлерин тѣлюлерине юлгоу эте жашайды. Ала, халкъны кесича, ёмюлсюзюле, ол сайланган адамла, аланы ишлери, атлары да ёмюрлюкдюле.

Мени тѣлюмде Къулийланы Къайсынны аты, китаплары, сѣзлери да журегимдедиле демезлик адам не хазна табылсын! Тамата, кичи да закийни къалай багъалагъанын, аны къалай тансыкълагъанын, излегенин да билеме. Окъуучула, жазуучула да аны бла сѣлешгенден къаллай зауукълукъ алгъанларын да шагъатма.

Кесим а ал кезиуде Къайсыннга жолугурга къоркъуп айланганма. Аны огурулу бетин кѣргюнчо, китапларын окъуй, ангымда кесим ишлеген сыфатына сууукъ жел къагъар деп къоркъгъандан. Алай кѣпге дери тураллыкъ болурму эдим, билмейме. Бир жол а къоркъгъанынга жолукъгъун дегенлей болуп къалдым: «Советская молодѣжь» газетни редакциясы манга Кязимни юсюнден Къайсынны статьясын хазырларга буюрду. Башха этер амал жокъду, буйрукъну толтурурга керекди! Аты аузда журюген, китаплары къолдан кетмеген адам бла жолугурга жол излерге тюшдю. Газетни ол замандагъы жууаплы секретары болмагъанча огурулу адам Виктор Коваленко Къайсынны шѣндю жаланда «Нальчик» къонакъ юйде табарга боллугъуму билдирип ашырды.

Мен жумушуму айтып да бошагъынчы, Къайсын инбашларымдан къаты кучакълады да: «Газетигиз тюз оноу этгенди, деп махтады. -Кязим жаш тѣлюню бек суйгенди, ол да аны билирге керекди!» Сора республикабыз айтхылыкъ Кязимни жюзжыллыкъ байрамын бардыргъан кюнледе Нальчикде къонакъда кимле боллукъларын къууанып айтды. «Москвадан белгили тогуз – он жазуучу бла назмучу, къоншуларыбыздан дагъыстанлы Гасфуров, дюгерли Кайтуков, чеченли Хамидов мындадыла, деди ол. –Чувашдан Пѣтр Хузангайны бла Туркменден Берды Кербабаевны сакълайбыз. Пленум Советле Юйюнде тогузунчу октябрьде ачыллыкъды. Алий Кешоков бла Расул Гамзатов докладла этерикдиле. Ол кюннге газетигиз бир затла берсе, иги боллукъ эди. Мен да узакъ созмазга кюреширме», -деп, сѣз берди.

Узакъ созгъанны къой, келишген заманыбызга да тѣзмей, экинчи кюн эрттенликде статьяны редакцияга кеси алып келди. Газет, Къайсын айтханча, Пленумну ачылгъан кюнбюзде – тогузунчу октябрьде – чыкъды, аны экинчи бети толусунлай Кязимге аталып эди. Поэт газетте бек ыразы болду.

Шабат күн онунчу октябрьде уа къонакъ-

ланы, битеу пленумну ишине къатышханланы Черек аузгъа чакъырдыла-анда, Чирик кѣлден узакъ болмай, ариу таланы этегинде, малкъар адабиятны мурдорун салгъан акыйлман Кязимге эсгерте ачыла эди.

Къууанчлы жыйылууну партияны Совет райкомуну биринчи секретары, жазуучу Залиханланы Жанакъайыт ачды. Къайсын да ары келген къонакъланы барын да халкъны

жылда Москвага Бийик партия школда окъурга жибередиле. Жаш поэт Гуртуланы Салих бла мен ол школну журналист факультетине. Биз Москвага Пушкинни туугъан кюнбюз байрамын этген заманда келдик.

Къууанч ингир бошалгъандан сора Къайсын Салихни, мени да Евтушенко бла танышдырды. Ол а ючюбюзно да Маяковский атлы майданга чыкъгъан жанына чакъыр-



атындан къызыу алгъышлады. Аны ызындан сѣлешген бызынгычы Тѣппеланы Алий а Кязимни юсюнден жыйылгъанладан киши да билмеген кѣп сѣйир хапарла айтды.

Алий, артха айланып, кѣлю тола, жерлешлерине къошулду. Анга, бирси сѣлешгенлегеча, къарс урмадыла, бушулуу тынгылап къойдула. Къулий улу уа, аны ызындан барып, инбашларындан тутуп, артха бурду. Экиси да къаты кучакълашдыла, жерлеринден тепмей кѣп сюелдиле.

Адамны журек халаллыгы солуун тыйдыргъан, игилик этер ючюн кесин аямагъан керти да таулу адам эди Къайсын. Ёмюрде да аллай ачыкъ журек болгъанын устазына эсгерте ачылгъан жерде да кѣргюзтдю ол. Тама-та къалам къарындашыны юсюнден жазгъаны уа «Советская молодѣжь» газетден башха бир жерде да басмаланмагъанды. «Кязим – жаш тѣлюню шуѣху» деген статьясын иги кѣл салып окъусанг, бюгюн биз аны кесини юсюнден келир тѣлюлеге айтырга тийишли оюмлары кѣресе. «Айтхылыкъ чыгъармаларын къайтарып окъуй, жаш тѣлю аны атын бек суйюп айттырыкъды. Андады поэтни насыбы», -деп бошагъанды Къайсын Кязимни юсюнден сѣзю. Бу айтылгъанга жукъ къошарга, андан жукъ къоратырга керек болмаз, тюз аны юсюнден бюгюн жазылгъанчадыла бу тизгинле!

Къабарты - Малкъардан тѣрт адамны 1968

Къайсын къалам къарындашлары бла.

Анда Евтушенкону машинасы тура эди. Алайда анга минерге суйгенле кѣп болдула. Евгений Александрович а: «Къайсын мени жаныма олтурады, артха аны эгечлеринден туугъанла, аладан сора уа – сыйыннганыгъыз эркинсиз», -деди. Биз энди тебирейбиз деп тургъанлай, метро жанындан Владимир Высоцкийни «Тауладан иги жаланда таула боладыла» деген сѣзлери эшитилдиле. Машинасына от алдырып башлагъан Евгений Александрович, кѣп сагъыш эте да турмай: «Тауладан иги жаланда таулу Къайсынды!» -деди. Аны юсюнден сѣз да, даулаш да жокъду дегенча тынгылап, машинасын орамга чыгъарды. «Женя, ойнап окъуна тенгешдире турма алай!» -деп ырыслады Къайсын.

Къайсынны юсюнден айтханда, белгили алимле, жазуучула да хар заманда аны халкъны тѣзюмлююгюн, ачыкъ журеклигин, адамлыкъын да черте, уллу ыспас этичюлерин биле эдик. Ол ингирде да Салих бла мен халкъыбыз ючюн, халкъыбызны атын алай махтау бла айтдыргъан адам ючюн да тѣппелерибиз кѣпге жете олтурдукъ. Биз насыплы эдик!

ГАДИЙЛАНЫ ИБРАГИМ,
Россейни Жазуучуларыны
союзуну члени.

КЪУЛИЙЛАНЫ Къайсын

Эсеме тюшюреме

Эки кѣзюмю къысып, эсеме
Тюшюреме мен жаш
кюнлерими,
Менден насыплы жокъча
бир киши,
Жарыкъ жырлап, жарыкъ
кюлгеними.

Бар къыйынлыкъла бош
затла киби,
Ол кюнледе алай
кѣрюнгени,
Отдан, ѳртенден да таукел
чыгъып,
Келгеним артда къоя
кюнлени.

Налны къолум бла бюгерме
деп,
Кѣлюме алай келип
тургъаны,
Мудах болмагъанлай
къарагъаным,
Мудах къычыргъанда да
турнала.

О, къалай жаш эдим мен,
къалай жаш,
Къар не акъ эди, ай нечик
жарыкъ!
Къызыланы манга
ышаргъанлары,
Жулдузла жомакъладача
жанып!..

О, жаш назмуларымда
алмала
Ийиси, чынар, шаптал
чакъгъаны,
Эрттенликни жарыгъы,
къууанчы,
Эмилик атны азат чапханы!
Кече келеди жууукъдан
жууукъ,
Заманны бууу ёкюре.
Анга тынгылайма, жаш
кюнлени
Жаш жугътурланы киби
кѣре.

Бюгюн, жаш кюнлерими
эсгерип,
Чѳгеме, жарсыу чагъырын
иче.
Алай мен сау бол дейме
жашауа,
Кезиуянде жаш болгъаным
ючюн!
1984.

Жаныбызча кѣрген сабийле

Бизден сора
сабийлерибизге не
Боллугъун билмейбиз. Умут,
къанат кер!
Жашау, тынчылыкъ бер
къыралны жерине,
Бизден сора сабийлеге
саулуку бер!

Ангыла мени къайгъымы
кючюн сен,
Кезиусюз жыкъма, жойма
сабийлени,
Бизден сора да турсунла
сау-эсен,
Кюйдюрме ала жукълагъан
юйлени!

Палахны азыракъ жибер
юйлеге,
Къууанча эшиклени
кенгирек кер,
Биз жаныбызча кѣрген
сабийлеге
Биз барда, бизден сора да
насып бер!..
1976.

кибик, айырылмайды поэт жеринден

КЕЛДЕН КЕТМЕУ

Закийни хар сёзю акъылымдады

Къайсын... Аны юсюнден мен да, миллетими бир инсаньча, дайым сагыш этичюме. Ол уллу поэтни юсюнден кёп айтылганды. Жангы зат билдирир умутлу туйюлме, жаланда сагышларымы ачыкларга сюе эдим ансы.

Ёксюзле юйюнде

Кертиди, мен Къайсынни иги танымай эсем да, анга тюбеген кюнлерим, огъурлу сыфаты эсимдедиле, ауазы къулагъыма эшитилгенча болганлай турама.

...Сабийлики жарык тюшлери, узакъ 1951-1952 жылла. Къыргыз ССР-ни Къызыл-Аскер районуну Военно-Антоновка элини ёксюз сабийле туруучу юю. Ол жер, ол заманла мени акъылымдан кетмейдиле. Бир жол жангы жыл жууукълаша турган кезиуде, директорубуз Евгения Ивановна Качан эм биз, сабийле, барыбыз да бек суйюучу устаз Мухарий Умарович Умаров (чеченли эди ол) Фрунзе шахардан (бусагъатда Бишкек) къуллукъчула келликдиле деп, тынгысыз болуп, төгерекни-башны тизгинин жыйдыра эдиле. Кёп мычымай, къонакъла да жетдиле: республиканы Жарыкълау министрствосунда ишлеген Валентина Куцевалова, Уяналаны Къанамат, Къулийланы Къайсын, Боташланы Исса. Бизни бла жарык саламлашып, кезиу-кезиу башыбызны сылай, директор эм Умаров бла да ушакъ этедиле.

Мен билип, ёксюзле жашаган ол юйде таулу сабийле алтаулан бола эдик: Уяналаны Гемайни юч къызы – Кызыйка, Лиза, Халимат, Темиржанладан - Къурман, Атмырзаладан Мухтар бла мен. Ол заманда Къайсын алай нек этгенин ангыламай эдик, аны айтханым, ол жаппа-жангыдан башыбызны да сылай: «Атангы аты кимди, анангы таниймыса, жууукъларындан адам эсингдемиди?»-деп сора эди. «Къайда да тукъумугъузну, атагъызы, анагъызы атларын унутхан иш этмегиз!»-дей эди. Дагъыда бир кесек сагыш этди да, кёлю тола, жарсый: «Ой, аман дуния, бу сабийчиклени къадарлары уа къалай болур? Жел чачхан кюз арты чапыракълай тозурагъан халкъыбыз»,-деди. Мен а, аланы хар айтхан сёзлерине эс буруп тынгылай, аман да бу тилде сёлешиучю эди деп, кёз жашларымы да сюрте, суйюп тынгылай эдим аланы хапарларына. Кёчгюн-чюлюкню азабын бизни бла тенг сынагъан чеченли устазыбыз Мухарий, аны юй бийчеси Тамара Ахматовна, къызы Малика, жашы Руслан къонакъланы юйлерине чакъырып, сыйлагъан эдиле. Биз да аланы хапарларына эс буруп тынгылай эдик. «Бу таулу сабийчиклени сурай, излей келген адам а болганмыды»,-деп сорган эди Къайсын.

-Угъай, адам келип билмейме, деди Мухарий, жаланда бу тийреде къарачайлыла аслам жашайдыла да Эдиладан Байду деп бир тишируу келип, Лизаны кесине къыз этерге суйгенди, алай ол унамагъанды.



Ол ушакъ бюгюн да къулагъыма эшитилгенлей турады. Нек дегенде сёз мени юсюмден бара эди. Къонакъла кетип, эки-юч кюн озгъандан сора бизге-сабийлени барысына да - кёп къалач, конфет юлешген эдиле, хар ёксюзге жангы аякъ кийимле да берген эдиле. Аланы къурап, бизге жиберген а Къайсын эди.

Чалгъычылада къонакъда

1962 жылны сентябрь айы. Элни акъсакъларындан тийишген биченчи жыйын ишлей турган жерге барама, аланы юслеринден газетге материал жазар акъылда биз да хапарлаша турганлай, «Победа» машина келе тургананы эслейбиз. Жыйын тамата Таукенланы Зулкъарний (жаннетли болсун) былай айтады: «Тейри, была уа райондан келген къуллукъчулагъа ушайдыла». Алай бир кесекден Къайсын машинадан тюшдю да, чалгъычы жыйын бла жарык саламлашды. Аны биргесине къызы, дагъыда эки эр киши да бар эдиле. Къайсын къартла бла татыулу ушакъ бардырады, мен а аны хар сёзюн башыма алыргъа итинеме. Сыфатындан нюрю төгюле турган ол огъурлу адамны бетине тюрслеп-тюрслеп къарайма.

-Къызчыкъ, сен а не жумуш тындыраса мында,-деп, манга бурулуп соруулу къарады ол. Мени орунума Гюзюйланы Абулла жууап берди анга: «Бизни юсюбюзден газетге жазарга келгенди. Кеси да Геляладанды».

-Атасыны аты уа къалайды? -Рамазан.

-Да сен а бек иги шухуму къызыса да,- деди Къайсын. Ананг Нальбике уа къалайды? Кёп сорууларын ангыламай, абызырадым. Къайсын, мени ол халими эслеп: «Хо да, иги этесе, жаза-жаза тур, хар ишге да къатышыргъа керекди»,- деди да, къартладан бирини къолундан чалгъысын алып, дуруну ахырына дери чыкъды.

-Мен Орта Азиядан келген къонакъларыма эл, журт кёргозте айланама,- деди Къайсын,

таматаны чалгъысын къолуна туттура. -Тюнене Чегемде эдик, бюгюн а бери келгенме, кёресиз.

-Иги жаш, соргъанны айыбы жокъду, кесинг а кимладанса?- деди Чаналаны Хусей. Мен а Къайсындан алай уялдым, къалай танымады акъсакъл аты къыралгъа айтылгъан поэтни?!

- Мен чегемлиме,- деди Къайсын къарт соруун берип бошагъынчы окъуна.-Къулийланы Шуаны жашыма, атым Къайсынды.



-Оллахий, кёргенибизге бек къууандыкъ,- деди Гюзюйланы Абулла.-Атынгы бек эрттеден эшите турабыз, тюбешген а этмеген эдик. Ай таланган, бюгюнню кюнубюз не огъурлу эди, Аллах ыразы болсун, Къайсын санга, нечик иги этдинг келип бизге кесинги танытханынги. Андан сора ала, аны төгерегине жыйылып, дуняны хапарын сордула, бири уа:

*Багдадха, Стамбулгъа да бардым,
Мекканы Кааба ташына баш урдум.
Алай къайтханда жарлы жериме
Анама жангыдан туугъанча болдум*
деп, Кязим хажи айтханлай,

журтубузгъа къайтханлы жангыдан жаш болуп, жыйын къурап, аямай чалгъы чалабыз, деди. Андан ары акъсакълла, бир бирге ал бермей, Къулий улугъа хапар айта эдиле. Мени уа кёз юсюмден ёксюз сабийле турган юйде тюбешген кюнубюз кетмей эди.

Къайсын мени халкъыбызны биринчи драматургу Геляланы Рамазанны къызы сунган эди. Ол себепден кесими анга танытыргъа асыры ашыкъгъандан, сёзюне неден башларгъа да билмей, къым-тым эте: «Къайсын Шуваевич, мен сизни эрттеден танийма. Къыргызстанда Военно-Антоновка элде ёксюзле турган юйге келгенигиз эсигизде болур?»- деп сордум, ауазым къалтырай. -Аланла, къарагъыз бу ишге,- деди Къайсын. - Не сейирликди бюгюнню кюн, да сора биз анда кёрген къызчыкъладан биресе да сен? - Хау,- дедим да, анга хапар айтдым. Ол башха сабийлени къадарларын да сорду.

Шухлюкъну белгиси

1977 жылда Венгриягъа бизни республикадан барган туристлени къауумунда эдим мен да. Анда, Геллерт деген төбеде урушну кезиуонде Венгрияны жерин азатлай жигитлеца жан берген совет солдатлагъа ишленген эсгертмени къатында, митинг болган эди. Ары жыйылгъанла, бизни солдатларыбызгъа махтау бере, хурмет эте сёлешгендиле. Мен да, эсгертмеге гюлле салып,

ширыу бла шагъырей болама. Ол манга миллетими сорады.

-Балкаркама,- дейме.

Ол а: -Болгарияданмы келгенсе? -дейди.

-Угъай, мен Къабарты-Малкъарданма.

Хо да, билдим, сен Къайсын Кулиевни миллетинден болурса?

Биз ушакъ эте тургъаныбызлай, алайгъа аны эри Таджикистанны тил билим университетини ректору Абдурашид Рахимов келди. Сёзге къошула, ол былай хапар айтды: «Къайсын бла ахыр тюбешиюмю ёмюрде да унутурукъ туйюлме. Аны бла Пицундада солугъан эдик. Минводха дери самолётда бирге келебиз. Ол, саламлашып, Нальчикге кетеди, мен а алайдан Душанбеге учарыкъма. Къарасам, кесини къалпагъын манга къоюп, мени эскиме уа алып кетип тура эди. Артда телефон бла сёлешип, иш былай да былай болганды дегенимде, къайгъырмаз, ол экибизни шухлюгъубузну белгиси болсун, деп къойгъан эди. Мен а бюгюннюкде да ол къалпакъны, бек багъалы затныча, сакълайма, сыйлы кёреме».

Аны ёлюмсю поэзиясыны кёбюсю бла шагъырейме, таллай назмусун келден да билеме. Ташха, суугъа, хауагъа, тереклеге жан сала билген, аты ёмюрлюк Къайсынны таныгъаным ючюн насыплыма дейме,



Огъары Малкъаргъа жол ишленген кезиуде тюбешю.

эм аны бла тюбешюлерими да ёхтемленип эсгереме.

Кёп болмай а бир эллим Тетууаны Инзрелни жашы Хадис «Къайсыннга жюз атлам» деген мемориал хунаны ачылыууна чакъыргъанды. Поэтни, халкъыбызны да атларын ёмюрлюк этген, бу деменгили проектни башлап, аны ахырына жетдирген Хадисге газетни юсю бла жюрек ыразылыгъымы билдиррге сюеме. Ол хуна ишленип башлагъанлы бери да, хар аны юсюнден эшитгеним сайын, Тетуу улугъа къор-садагъа болама.

ГЕЛЯЛАНЫ ЛИЗА,
КъМР-ни культураны сыйлы къуллукъчусу.

КЪОНАКЪБАЙЛЫКЪ

Джон Уоррен хычинле биширирге юйренгенди

Алгъаракълада билдиргени-бизча, бизни республикагъа, мында жашагъан миллетлени аш-азыкълары бла шагъырейленирге деп НТВ каналда «По-едем, поедим!» деген бериуню хазыргъан коллектив келген эди. Аны таматасы Джон Уоррен бир ненча кюнню ичинде Къабарты-Малкъарны районларында, сейирлик жерлеринде болгъанды. Съёмкалада ол таулуланы бла къабартылыланы ашларын этерге юйренгенди, деп билдиргенди КъМР-ни Курортла эм

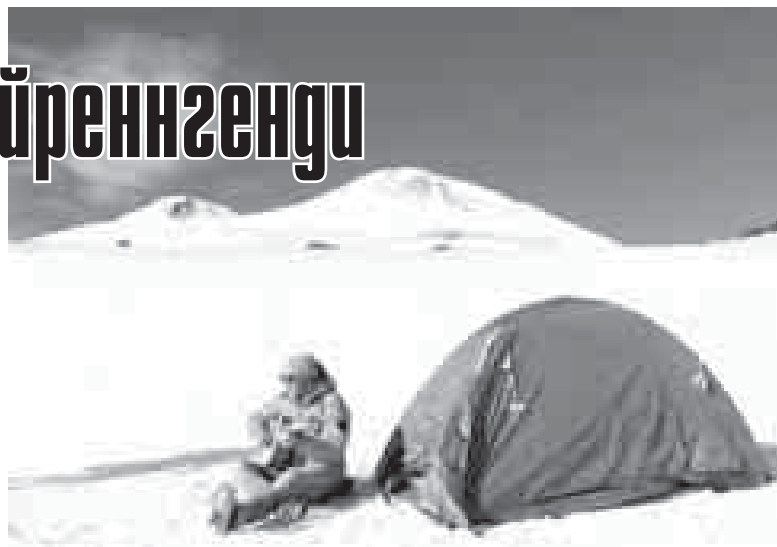
туризм министерствосуну пресс-службасындан.

Биринчи кюн къонакълагъа Нальчикни, аны ара паркын кёрюзгенди. Ала «Сосукогъа» чыгып, андан шахарны суратха тюшюргенди, сора Долинскде гара сууладан да ичгенди. Ол тийреде орналгъан, жер башында эм уллу чыккыргъа («Бочка» кафе) да сейир этгенди.

Экинчи кюн Джонга бла аны коллективине Черек районда тюбегенди. Жолда ала Аушигерде алма терек бахчалагъа къайт-

хан эдиле. «Болмазча алапат алмала, бек татыулула», - деген эдиле къонакъла. Ызы бла Чирик кёлле, Черек тары эмда Огъары Малкъар... Анда алагъа жарыкъ тюбеп, адетдеча сыйлагъан да этип, хычинле биширирге да юйретгенди. Бизни миллет ашарыгъыбызны жарашдырууну амаллары бла Джонну Уянланы Жаннет шагъырейлендиргенди. Къонакъ кёрюзтюлгенни терек алгъанды, хычини да татыулу болгъанды. Анга дагыда жаубаурну къалай хазырларгъа кереклисин да кёрюзтген эдиле.

Черек райондан сора Джон Минги тауну тийресине тебирегенди. Анда съёмкала къаялада, 4200 метр бийикликде бардырылгъанды. Элбрус кесини битеу деменгиллиги, ариулугъу бла къонакъланы тамашагъа къалдыргъанды. Ала Владимир Высоцкийни музейинде да болгъандыла, жангы канат



Минги тауну этегинде.

жолла ишлене тургъанларына къарагъандыла.

Чегем тарында Джон парапланда биринчи кере учуп кёргенди, чучхурлагъа да къарагъанды. Эл-Тюбюнде кешенеле да анга сейир кёрюнген эдиле. Элни кесинде уа къонакълагъа жарыкъ тюбеп, бизни аш-азыкъларыбыз бла сыйлагъандыла.

Адыгланы ашларын жарашдыруу жаны бла мастер-классны уа Терк районда бардырыгъа деген эдиле. Анда «Весна» кафеде Джонну къазны теркчилени амаллары бла биширирге юйретгенди. Повар Светлана Болотокова бу ишни хар энчиликлери бла шагъырейлендиргенди аны. Ызы бла къонакъланы сыйлап, «Терек шахарны гражданини» деген белгиле бла сауғалагъандыла.

«Быллай бериуле къараучулагъа бизни республиканы ахшы адет-тёрелерин, сейирлик табиьгъатын, татыулу аш-азыкъларын кёрюзтедиле. Ашханада азыкъ этиле тургъан кезиуде жерлерибизни юсюнден да хапарлау – къараучуланы бу тийрелеге сейирлерин къозгъарыкъды, деген ышаныу барды. Ол а бизнича туризм регионнга, бегирек да шёндю, солуу кезиу башланырны аллында бютюн да магъаналыды», - дегенди КъМР-ни курортла эм туризм министри Сергей Шагин. Ол кеси да къонакъланы къатларындан кетмей, ала бла бирге хар жерге баргъанлай тургъанды.

Джон Уоррен Къабарты-Малкъарда болгъан кезиуонде мында жашагъан миллетлени къонакъбайлыклары, жерни ариулугъун, адамланы жарыкъ кёллюклерин кеси кёлери бла кёргенди. Къараучулагъа да республика, баям, алай кёрюнюр. Алайды да, бу беруу НТВ каналда 15 ноябрьде кюндюз 13 сагъат 20 минутда кёрюзтюллюкдю.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.



Эл-Тюбюнде къонакъда.



Джон къазны Терекдеча хазырлаугъа къошулгъанды.



Былымны хобустасы бла.

ШАХАР

Нальчикде - роза гюл бахчала

«Горзеленхоз» муниципал предприятие бюгонлюкде Нальчикни ара орамларында клумбалагъа розала салады. Быйыл 50 минг гюл орнатыллыкды, деп билдиредиле Нальчик шахар округу администрациясыны пресс-службасындан.

Шахарны орамлары бютюнда айбат болур ючюн, предприятие жангы амалланы хайырланыргъа кюрешеди. Бизни башламчылыкларыбызгъа муниципалитетни администрациясы угъай демейди. Бюгонлюкде розаланы «Россия» къонакъ юйню, КъМКЪУ-ну тийрелеринде эмда Ленин бла Осетинская орамла бирге къошулгъан жерде орнатханбыз. Жууукъ заманда аллай ишле Къулий атлы проспекте да бардырыллыкдыла. Келе тургъан жылда уа Мальбахов орамда да гюлле саллыкбыз. Саулай айтханда, 2016 жылда мында



150 минг роза орнатыллыкды, - деп билдиреди «Горзеленхозну» таматасыны орунбасары Холамханланы Залим.

Тийреге кере, розаланы тюрю – тюрюлю тюрсюнлерин эм сортларын хайырланыргъа тюшеди. Бюгонлюкде предприятие аланы «полиантовый» эм «чайно-гибридный» дегенча тюрюлюклеринден жыйырма сотрун ёсдюредди. Клумбала бла

бирге тюльпанны, крокусну эм ирисни да орнатабыз. Аны хайырындан жаз башында орамларыбыз башха тюрюлю жашнарла, бютюн айбатлы болурла деп ышанабыз. Нальчикге бир кезиуде розаланы шахары деучю эдиле, этта да ол атны къайтарыргъа умут этебиз, - дейди участканы таматасы Екатерина Ярошенко.

Бизни корр.

Жандауурлукъ марафон

Жерлешибизге болушлукъгъа

«Биз биргебиз» деген марафонну чеклеринде Тырныаузну Къулийланы Къайсын атлы Культура юйюнде жандауурлукъ концерт болгъанды. Аны къурагъанланы чакъырыуна – акциягъа къатышыргъа – шахарны жер-жерлеринде ишлегенле, предпринимательле, бирсиле да угъай демегенди. Концертде «Золотая струна» фестивалда хорлагъанла, рок-къыл къобузчу, КъМР-ни эстрадасыны артисти Анзор Цепинов, районну чыгармачылык коллективлери да жырлагъандыла.

Элбрус районну администрациясыны башчысыны орунбасары Муаед Азубеков марафонну къурагъанлагъа эм анга къатышханлагъа, Элбрус посёлкада жашагъан, саулуугъуна бакъдырыгъа ача керек болуп тургъан адамгъа болушханлары ючюн жюрек ыразылыгъын билдиргенди.

Проект ишин сагъынылгъан райондан башлагъанды эм мындан арысында республиканы

жер-жерлеринде болушлукъду. Сатылгъан билетлеге жыйылгъан ача жандауурлукъ болушлукъ халда жерлешибиз 23-жыллыкъ Журтубайланы Темударгъа берилликди. Анга былтыр жайда «лимфома Ходжкина» деген диагнозну салгъандыла. Жаш адам Дондагъы Ростовда химиотерапиядан алты сеансны, Санкт-Петербург тийресинде Песочныйдеги онкология арада уллу дозалы химиотерапияны да ётгенди. Ол къыйын процедурадан сора реабилитацияны бардырыр ючюн а, бек багъалы дарманны 24 ампуласы керекди. Аны бирчиги уа төрт минг евро турады. Темударны жууукълары бла ахлулары халал жюрекли адамланы жашха болушлукъ этерлерин тилейдиле. Россейни Сбербанкында сётну номери: 4230 7810 1603 3410 7831.

Алиса ТАРИМ.

Элбрус районну администрациясыны пресс-службасы.

Таппандырыу



Милицияны сквери жангыртылганды

Нальчик шахар округну администрациясыны буйругуу бла милицияны скверин жангыртып бошагандыла. Этилген жумушлары чеклеринде эсгертмени мермер ташлары алышындырылгандыла. Гюлле ёсген 755 квадрат метр чакълы беш клумба да тап халга келтирилгенди. Адамла жюрюрча жолчук ишленгенди, бордюрла орнатылгандыла, эски тротуарла да жангыртылгандыла.

Былайда солуганлагъа киркипчикни атарча урнала, жангы шинтикле да салгандыла. Кечеде уа бу тийрени чыракъла жарытырыкъдыла.

Къоншулукъда ара межгит болганы себепли байрым кюнледе былайда машина аслам жыйылады, ол а тыйгыч къурайды. Аны бла байламлы алгъаракъда бу участкада жолну да кенгертгенди.

Бизни корр.

Ма санга!

Къара чай инфарктдан сакълайды

Инфаркт болмаз ючюн кюн сайын төрт стакан къара чай ичрге керекди. Быллай оюмга америкалы алимле келгенди.

Бу хапар битеу дуняны басма органларына жайылганды. Биз кюн сайын ичип туруучу къара чай жюрюклери тапсыз ишленген, къан тамырлары аругъан адамлагъа болушурга боллукъ кереме. Бостон университетни профессору Джозеф Вита къанлары кетюрлюк, жюрюк ауруп къыйналган 50 адамга кюн сайын төрт стакан къара чайдан ичирип кёргенди. Төрт ыйыкъдан аланы къан тамырларыны жукъарган жерлери къалын болгандыла, къанлары тап жюрюк башлаганды. Анга уа чайда болган антиокис-

литель ферментле себеплик этгенди.

Тинтиучюле чай тамырлада къанны юйюшгенин да кетереди, деп алай айтадыла. Джозеф Вита чайны орунуна саусузларына кофеинни сууда эриген таблеткаларын берип кёргенде уа, битеу бакъган къыйыны зырафына кетгенди. Чайны суу бла алышындырганда да, тюз алай болганды.

Миннесота штатны Майо клиникасында тинтиучюле уа чай неда кофе ичрге суйген 196 америкалыны саулукъларына къарап тенглешдиргенди. Аланы жартысыны Паркинсонну арууу бар эди. Тинтиучюле ачыкълаганнга кёре, ол а кофени ичмегенде болады.

САУЛУКЪ

Хар къыралны да багъыу амаллары башхадыла

Кесекледен багъыуу амалларын биз эрттеден билебиз, ала бизге къан бла келгенди, деп айтырга окъуна боллукъду. Бал, малина... Дагыда сохан, сарымсах ашарга да боллукъду. Сора төшекде эки-юч кюнню жатыу. Алай тюрлю-тюрлю къыраллада грипден багъыуу амаллары башха-башхадыла, алада миллет энчиликле эсленди.

ЯПОНИЯ

Тюз да кесекле тийгенлей, японлула орта ёмюрледе мороженое ашагандыла... чабакъдан. Ол амалны шёндююгу врачла да къабыл кёрди: сууукъ зат тамакъны чыныкъдырады. Алай аны жаланда тюз да ауруп башлаганда хайырланьрга керекди. Грипп кюч алганда уа, японлула жашил чайдан кёп ичедиле. Анда болган таниле иммунитетни кючлендиредиле, иссилиги уа вируслары бла микробланы жуууп кетереди.

АМЕРИКА

Бирлешген Штатлада сарымсахдан бла дугъумадан дарман суу хазырлайдыла. Дугъуманы уллу болмаган къысымын 5 минут къайнатырга керекди. Ол кезиуде уа кружкага сарымсахны бир тишин, сау лимонну да эзип, сууларын та-

мызасыз. Ары дугъума сууу къуясыз, ол бир кесек суууса, анга бал къошасыз. Кече жатарны аллында ичсе игиди. Эрттенликке саппа-сау болуп чыгарыкъсыз, деп ышандырадыла.

ФИНЛЯДИЯ

Финнле уа хамамсыз болмайдыла. Аурудунг эсе – саунага тебире! Жаланда аны аллында къара дугъумну, къасмакъны, баллини бла жёгени чапыракъларындан витамин чай ичрге керекди. Клюквадан неда костяникадан сироп бла бирге ичсегиз а, саунадан сора анагъызга жангыдан тууганча боллукъсуз.

Жаланда бир эсгерти: ол амал тюз да ауруп башлаганда жарайды. Этигиз къызган заманда хамамга бир да сугъулмагъыз.

Германия

Дагыда бир къужур амал. Ол а соханны суйгенлери бла белгили болган немислиеникиди. Уллу соханны туурап, бал туз себип, бир суткага жылы жерге салырга керекди. Андан сора сыгъасыз да, андан чыкъган сууу кюннге бир ненча кере ичсиз – ашап бошагандан сора.

БЕЛАРУСЬ

Белорусла уа мурккуну бла къара ишхилдини тенг ёлчемледе аладыла да (бузлаганлары да жарарыкъды), алагъа къайнаган сууу бир кесек суутуп къуадыла. Ары уа бал да къошадыла, сора бир кюннге жарым стакандан юч кере ичедиле.

ТАЙВАНЬ

Востокну кёп къыралларынча, Тайваньда да аша къошулуучу чибижи эмда аллай башха затла сууукъдан тийген аруулары хорларга болушханларын уста биледиле. Ол себепден, тюз да бурун суу этип башлаганлай, ашларына карри соусну кёп санда къошуп башлайдыла.

Басмага ЮСЮПЛАНЫ
Галина хазырлаганды.

Кюз арты

Заманда кюз арты келди,
Тегерек алтын бет алды.
Хычыуун желчик урады,
Ариудула кюзде таула,
Аламатды алада хауа.
Бек сюеме мен тауланы,
Мындан ариу а къайда?

Байтууганланы Исмайыл.

Сурат этюдну Руслан МАМИЕВ алганды.

Жукъуму излейме

КЪЫСХА ЧАМ

Бир жолда кече арасында эрини дайым ары-бери бурулганын эслеп, къатыны:

-Не эсе да, тынчаймайса, эштада, жукъунг къачып эте болурса,-дегенди. Ол заманда киши, жатып турган орунундан къобуп,

орамга чыгып кетди. Жолда бара турганлай, биреу тюбеп:

-Не айланаса, алан, бу заманда?-деп сорганды.
-Жукъум къачханды да, аны излеп айланама!

Учредитель: Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти бла Правительствосу

Баш редакторну орунбасары
ТЕКУЛАНЫ Хауа

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

АТТАЛАНЫ Жамал
(баш редактор)
ЖАНГОРАЗЛАНЫ НАЖАБАТ
(баш редакторну орунбасары)
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис
(жууаплы секретарь)
ТИКАЛАНЫ Фатима

ТЕЛЕФОНЛА:

Редакторну приёмный - 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85.
Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркиндиклерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июнда регистрация этилгенди.

Регистрация номер —Н—0066. Индекс - 51532

Газетни басмага КъМР-ни Басма эмда асламлы коммуникацияла жаны бла къырал комитетини компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Тетраграф" ООО-ну типографиясында басмаланганды.
Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

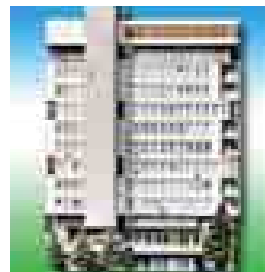
Номерге графикге кёре
19.00 сагъатда къол салынады.
20.00 сагъатда къол салынганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:

Жангоразланы Нажабат -
дежурный редактор;
Зезаланы Лида -
(1, 2, 3, 6 бетле),
Бийчеккуланы Жаннета -
(4, 5, 7, 8 бетле) - корректорла.

Тиражы 2200 экз. Заказ № 1818
Багъасы 10 сомду

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ
ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:



360000, Нальчик шахар,
Ленин атлы проспект, 5

электронный почтасы:
elbor_50@mail.ru